

MIHAIL KOGĂLNICEANU. MĂRTURII MUZEISTICE. LA 185 DE ANI DE LA NAȘTERE

Maria Ioniță

Cu puțin timp înainte de a se săvârși din viață în capitala Franței, la 20 iunie 1891, după unele surse, în urma unei banale operații de apendicită, după surse oficiale din cauza unor succesive intervenții chirurgicale la rinichi, Mihail Kogălniceanu rostea unul din memorabilele sale discursuri căruia, postum, i s-a pus ca titlu "Autobiografie". Semuând prefața celui discurs la publicarea lui, Petre V. Haneș observa, pe bună dreptate, că el "nu conține decât date din viața marelui scriitor, orator și om politic, care sunt în același timp și date din istoria poporului român"¹, deci titlul era conform conținutului. Discursul mai sus pomenit era prilejuit de aniversarea a 25 de ani de la înființarea Academiei Române ai cărui președinte Mihail Kogălniceanu fusese până în 1890, ținut fiind de acesta în ședința solemnă din 1 aprilie 1891 în prezența Regelui Carol I și a Reginei Elisabeta. Cu eleganța și umorul ce-i erau caracteristice, Mihail Kogălniceanu motiva, glumind pe seama biografiilor săi străini, dar și români care-l îmbătrâniseră cu cel puțin zece ani, de ce i se încredințase tocmai lui misiunea de a rosti cuvântul omagial: "Această onoare o dătesc vârstei mele înaintate". Și cochetând în continuare pe aceeași temă, marele orator adaugă: "Bătrânii iubesc a povesti despre cele întâmplate în junețea lor, și eu nu pot rămâne străin de această slăbiciune a vârstei mele", cerând permisiunea ca, așa cum i se solicitase, "să citez câteva fapte din istoria contemporană petrecute sub ochii mei, ori săvârșite cu micul meu concurs"². Falsă modestie sau o simplă figură de stil folosită pentru a asigura reușita discursului? Oricum am socoti-o era o palidă marcă a locului și rolului pe care l-a avut acest demn reprezentant al generației care a făurit România modernă și, cu siguranță, unul dintre cei mai mari bărbați de stat ai românilor în secolul al XIX-lea, ca om politic, strălucit orator, îndrumător cultural și literar și scriitor, căci "prodigioasa-i existență, sublimată în istoria țării, se monumentalizează în actele epocale de la 1859, 1864, 1877"³. Luând în considerare cele afirmate aici este cât se poate de firesc ca, această personalitate, care a traversat, cu mare folos pentru țară, întregul secol al luminilor și afirmării naționalității românilor să fie, atât cât ne îngăduie mărturiile documentare și tridimensionale care s-au păstrat, deosebit de sugestiv prezentată într-un muzeu național, cum este cazul Muzeului Național de Istorie a României.

Parafrazându-l și raportându-ne "la zilele tinerețelor" sale, ne vom referi în continuare la una din piesele aflate în patrimoniul muzeului mai sus menționat,

¹ Mihail Kogălniceanu, *Autobiografie*, București, f.a., p. 2.

² *Ibidem*, p. 5.

³ Mircea Zăciu, Marian Papahagi, Aurel Sasu, *Dicționarul esențial al scriitorilor români*, București, 2000, p. 441.

care amintește de perioada studiilor făcute, împreună cu fiii domnitorului Mihail Sturdza, în Franța, la Lunéville, dar mai ales la șederea sa la Berlin între anii 1835 și 1838, unde audiază și cursurile de istorie și drept ale Universității de acolo, "orientându-și gândirea în sens liberal și democratic"⁴. La Berlin, la numai 20 de ani proiectează, dar și materializează ideea de a scrie și publica, în 1837, în limba franceză, o istorie a românilor sub titlul "Histoire de la Valachie, de la Moldavie et des valaques transdanubiens", care, deși se oprește la voiumul I prezentând evenimentele petrecute între anii 1241 și 1792, are calitatea de a trata unitar istoria românilor de pe cuprinsul întregii Dacii. Muzeul Național de Istorie a României deține un exemplar al acestei lucrări⁵. Dar ce este cu mult mai interesant, putem presupune că, deși în primul rând lucrare științifică, istoria mai sus amintită a servit, se pare, și ca manual elevilor din Academia Mihăileană, prin intermediul traducerii făcute în anul 1838 de un elev al acestei școli, un anume C. Jan⁶, muzeul nostru având în păstrare manuscrisul original al acestei traduceri⁷.

Întors în țară, la Iași, în februarie 1838, deși numit aghiotant domnesc, Mihail Kogălniceanu "începe, strategic, o impetuoasă activitate cultural-literară cu finalitate politică"⁸, preluând "Alăuta românească", iar după ce, în 1839, cumpără o tipografie scoate publicațiile de mare valoare și importanță penru afirmarea culturii naționale, "Dacia literară" (1840), "Arhiva românească" (1841) și "Propășirea" (1844). Crezul său asupra a ceea ce înseamnă istorie națională, cum trebuie ajutat publicul larg să ajungă la ea, importanța studierii ei pentru toate categoriile sociale, dar și calitățile pe care trebuie să le aibă un istoric pentru a-și îndeplini cu succes datoria față de cei care-i citesc cărțile sau studiază după ele, Mihail Kogălniceanu și-l expune în celebrul "Cuvânt introductiv" rostit cu ocazia deschiderii, la Academia Mihăileană din Iași, la 24 noiembrie 1843, a cursului de istorie națională a cărui susținere îi fusese încredințată. Considerând că "istoria, după Biblie, trebuie să fie, și a fost totdeauna, cartea de căpetenie a popoarelor", între altele pentru că "fieștecăre stare, fiecare profesie află în ea reguli de purtare, sfat la îndoirile sale, învățătură la neștiința sa, îndemn la slavă și faptă bună"⁹, Kogălniceanu subliniază perenitatea și universalitatea acestei științe, care "ne leagă cu vecia, puind în comunicație sămințiile trecute cu noi, și iarăși și pre noi cu sămințiile viitoare, căroră are să le trădee (transmită, traducă – n.n.) povestirea

⁴ *Ibidem*.

⁵ Muzeul Național de Istorie a României (în continuare se va cita M.N.I.R.), nr. inv. 75.078.

⁶ Alexandru Zub, *Mihail Kogălniceanu (1817 – 1891) . Bibliografie*, București, 1971, p. 30.

⁷ M.N.I.R., nr. inv. 4.274. Deși oficial și festiv deschiderea Academiei Mihăilene a avut loc la 8 noiembrie 1840, școala funcționa încă de la 16 iunie 1835 (vezi Maria Ioniță, *Date noi privind începuturile Academiei Mihăilene din Iași* în Muzeul Național, vol. II, București, 1975, pp. 463-467). În același timp, chiar dacă abia în anul 1843 este inaugurat cursul de istorie națională, nimic nu infirmă faptul că traducerea lui C. Jan din anul 1838 n-ar fi fost folosită ca îndreptar măcar, dacă nu chiar ca manual, pentru cursul menționat deschis de însuși Mihail Kogălniceanu.

⁸ Mircea Zăciu, Marian Papahagi, Aurel Sasu, *op cit.*, p. 441.

⁹ Mihail Kogălniceanu, *Cuvânt introductiv la cursul de istorie națională și câteva din discursurile în Divanul ad-hoc al Moldovei*, București, 1909, p. 6.

faptelor noastre”¹⁰. În concepția sa “istoria mai are și neprețuitul dar de a judica cu nepărtinire faptele contimpuranilor noștri, pe care noi nu avem curajul sau destoinicie de a-i cunoaște drept și adevărat”¹¹. Dar pentru ca istoria să-și poată îndeplini întreaga sa menire așa cum o vedea tânărul, pe aturci, istoric, cel care o scrie trebuie, la rândul său să aibă o sumă de calități. Preluând unele din ideile anticului Lucian, Kogălniceanu este de părere că un bun istoric trebuie “să fie înțelept, să aibă sentimentul cuviințelor, să știe a gândi și a-și înfățișa gândirile, să fie cunoscut în trebile politice și militare; să fie slobod de frică și de ambiție, nelipicios mitei sau amenințării, să spuie adevărul fără slăbiciune și fără amărăre, să fie drept fără asprime, censor fără oțerire și fără clevetire; să n-aibă mici duh de partidă nici însuși duh național ... și nescriind decât pentru stima oamenilor cu dreaptă judecată și pentru lauda viitorimei”¹².

Aducând lămuriri elevilor săi asupra conținutului pe care-l va avea cursul său și principiilor după care urma să se conducă în prezentarea istoriei naționale, Mihail Kogălniceanu rostește atunci memorabilele sale fraze, binecunoscute nouă tuturor: “Departate de a fi părtinitorul unui sentiment de ură către celelalte părți ale neamului meu, eu privesc ca patria mea toată acea întindere de loc, unde se vorbește românește, și ca istorie națională, istoria Moldovei întregi înainte de sfășiarea ei, a Valahiei și a fraților din Transilvania. Această istorie este obiectul cursului meu”. Și pentru ca lucrurile să fie cât se poate de clare asupra a ceea ce va cuprinde cursul său, adaugă: “Până acum toți cei care s-au îndeletnicit cu istoria națională, n-au avut în privire decât biografia Domnilor, nepomenind nimic de popor, izvorul a tuturor mișcărilor și isprăvilor și fără de care stăpânitorii n-ar fi nimic. Mă voiui sili să mă feresc de această greșală de căpitanie”¹³. Ne-am oprit mai cu stăruință asupra acestui nu îndeajuns cunoscut document, pentru că ni s-a părut că ideile expuse de Mihail Kogălniceanu acum peste un veac și jumătate sunt de incredibilă actualitate. În patrimoniul muzeului nostru se păstrează un exemplar al acestui “Cuvânt introductiv” care este cu atât mai valoros, cu cât poartă pe foaia de titlu dedicația lui Mihail Kogălniceanu către secretarul său particular, Alexandru Em. Lahovary¹⁴.

După cum se știe, ideile exprimate în acest document, dar și în multe alte articole publicate în revistele sale, atrag nemulțumirea lui Mihail Sturdza, domnitorul Moldovei (1834-1849). La puțin timp cursul îi este interzis, ba chiar este închis o vreme la mănăstirea Râșca, ceea ce, mărturisește el, îi face să încolțească în minte gândul “deștărării”, și chiar o va face plecând la Paris și apoi în Spania. La întoarcere însă, își va relua lupta politică culminând cu participarea la mișcarea revoluționară de la Iași, din primăvara anului 1848, după înfrângerea

¹⁰ *Ibidem*, p. 9.

¹¹ *Ibidem*.

¹² *Ibidem*, p. 22.

¹³ *Ibidem*, p. 26.

¹⁴ M.N.I.R., nr. inv. 53.193.

căreia se va refugia la Cernăuți, locul în care a elaborat, poate cel mai complet și radical dintre toate programele revoluționarilor patruzecioptiști români, "Dorințele Partidei Naționale în Moldova". Aici, după ce trece în revistă toate instituțiile și prefacerile necesare pentru regenerarea românilor și pășirea lor pe drumul modernității, Mihail Kogălniceanu exprimă cu claritate gândul nutrit de milioane de români despărțiți, nedrept, de granițe artificiale: "Pe lângă toate aceste radicale instituții, singurele care ne pot regenera patria, apoi Partida Națională mai propune una ca cunună tuturor, ca cheia boltei fără care s-ar prăbuși tot edificiul național; aceasta este Unirea Moldovii cu Țara Românească ...; o Unire dorită de veacuri de toți românii cei mai însemnați, a amânduror principatelor ... Pregiudețele veacului și intrigile străinilor până acum au stavilat această Unire. Astăzi, însă împregiurările ne sunt mai favorabile ca să putem realiza aceea ce strămoșilor noștri le-au fost cu puțință numai de a dori"¹⁵. Un exemplar al programului tipărit la Cernăuți în luna august 1848 este prezent și în Muzeul Național de Istorie a României, alături de ceasul de călătorie cu cheiță și o măsuță-etajeră, din lemn de trandafir, ce i-au aparținut lui Mihail Kogălniceanu.

Dar, cu siguranță, cel mai aproape simțim personalitatea copleșitoare a marelui bărbat de stat în sala muzeului nostru în care este prezentată Unirea Principatelor Române. De la propaganda unionistă prin presa scoasă de el, până la teribil de impetuoasă și activă participare la lucrările Adunării ad-hoc din Moldova, unde îi desființează, cu argumente incontestabile, pe opozanții unirii, până la dubla alegere a lui Alexandru Ioan Cuza și apoi perioada plină de mărețe înfăptuiri, în care, începând cu 11/23 octombrie 1863 îndeplinește funcția de prim-ministru, conștient fiind că "principele îmi rezervă un rol pe care toată lumea l-ar invidia" în acest "minister care va face mântuirea țării"¹⁶, Kogălniceanu este omniprezent. Legea secularizării averilor mănăstirești, legea rurală, legea electorală, legea privind organizarea armatei, legea contabilității, legea comunală, legea organizării instrucțiunii publice sunt doar câteva pietre de temelie ale României moderne la punerea cărora marele om politic și-a adus din plin contribuția. În amintita sală care prezintă și "unirea mică" sunt expuse parafă¹⁷ lui Mihail Kogălniceanu, ochelari¹⁸, atât de speciali, pe care i-a purtat, incredibil de mici în comparație cu masivitatea figurii sale, lucru extrem de evident în binecunoscuta pictură semnată de Dan Mihail¹⁹, aflată și ea în sală, costumul său de diplomat²⁰, numeroase medalii²¹ dedicate lui ca prim ministru sau lui și lui Alexandru Ioan Cuza, datând din perioada imediat următoare loviturii de stat din 2/14 mai 1864 și promulgării legii rurale.

¹⁵ Cornelia Bodea, *1848 la români. O istorie în date și mărturii*, vol. I, București, 1982, p. 663.

¹⁶ Constantin C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza Vodă*, București, 1966, p. 187.

¹⁷ M.N.I.R., nr. inv. C 1.592.

¹⁸ M.N.I.R., nr. inv. 75.069/a-b.

¹⁹ M.N.I.R., nr. inv. 81.344.

²⁰ M.N.I.R., nr. inv. 101.711/a-d.

²¹ M.N.I.R., nr. inv. 29.586, 75.563, 75.578.

În sfârșit, nu putem încheia această trecere în revistă a mărturiilor muzeistice marcând în muzeul nostru personalitatea atât de complexă, enciclopedică a lui Mihail Kogălniceanu, fără a aminti de prezența sa, ca ministru de externe la declanșarea războiului neatârării din 1877-1878, lui revenindu-i misiunea onorantă de a rosti declarația de independență a României în ședința Adunării Deputaților de la 9 mai 1877, scenă immortalizată atât de bine de sculptorul Wladimir Hegel pe soclul statuii lui Constantin A. Rosetti din București. O copie, bine realizată, a basoreliefului amintit, alături de Monitorul Oficial ce conține textul declarației de independență și de o imagine de epocă a lui Mihail Kogălniceanu așa cum l-a immortalizat D. Williams într-una din litografiile sale inserate în albumul "Portraits contemporaines", publicat în anul 1881, sunt mărturii elocvente ale participării acestuia la opera de edificare a României Independente.

Revenind la discursul rostit de Mihail Kogălniceanu la aniversarea a 25 de ani de la înființarea Academiei Române, ne atrag atenția cuvintele, profetice am putea spune, cu care își încheie prima parte a acestei cuvântări pe care el însuși o socotea atunci "cântecul meu de lebedă": "... Dumnezeu bun și milostiv m-a prelungit viața mea în destul, ca să pot ori asista, ori împreună lucra la săvârșirea acestor mari reforme și astăzi a mă bucura la bătrânețe de rodul sămânței depuse de noi în tinerețele noastre în mănăstul pământ al mumei-patrie"²². La 20 iunie 1891, viața lui Mihail Kogălniceanu "în destul" prelungită de bunul Dumnezeu lua sfârșit, departe de "patria-mumă, atât de mult iubită de el, tocmai pe malurile Senei.

MIHAIL KOGĂLNICEANU. TEMOIGNAGES MUSÉOLOGIGUES. 185 ANNÉES DEPUIS SA NAISSANCE

-Résumé-

Le Musée National d'Histoire de la Roumanie détient un important lit de pièces concernant la vie et l'activité de Mihail Kogălniceanu, importante personnalité de la vie politique roumaine de la deuxième moitié du XIXème siècle.

L'auteur s'arrête surtout sur l'historien Michail Kogălniceanu des fragments du discours soutenu, en 1843, à l'occasion de la leçon d'ouverture du cours d'histoire nationale de l'Académie Micheliennne de lassy, est présenté la conception de l'historien en ce qui concerne, pour lui, l'histoire nationale. De même sont relevées, les qualités que doit accomplir un historien.

L'auteur présente, de même, les moments cruciaux de l'histoire des roumains du XIXème siècle pendant les quels Mihail Kogălniceanu a eu une importante contribution – la Révolution de 1848, l'Union des Principautés, l'Indépendance de 1877.

²² Mihail Kogălniceanu, *Autobiografie*, București, f.a., p.21-22.

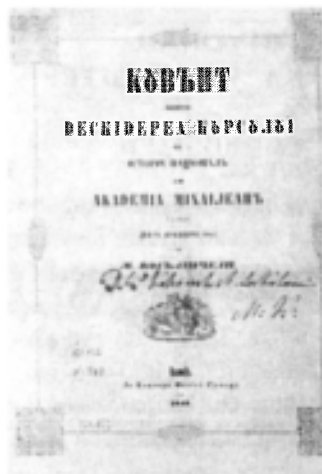
La page de titre du premier tom de l'ouvrage de Michel Kogălniceanu «*Histoire de la Valachie, de la Moldavie et des valaques transdanubiens*» publié en 1837 à Berlin.

www.mnir.ro

Mihail Kogălniceanu. Reproducere după pictura realizată de Mihail Dan în anul 1864.

Michel Kogălniceanu – reproduction d'après un tableau de Michel Dan de 1864.

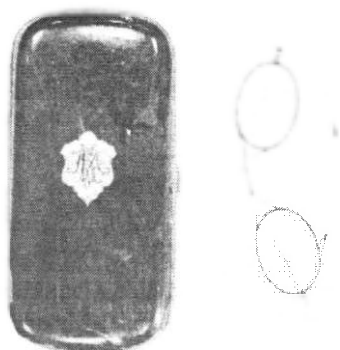
„Cuvânt pentru deschiderea cursului de istorie națională la Academia Mihăileană” rostit de Mihail Kogălniceanu la 24 noiembrie 1843. Exemplar cu dedicația autorului către Alexandru Lahovary.

«Mot pour l'ouverture du cours d'histoire nationale à l'Académie Michelienne» tenu par Michel Kogălniceanu la 24 novembre 1843. Exemplaire avec la dédicace de l'auteur envers Alexandre Lahovary.

Costumul de diplomat al lui Mihail Kogălniceanu.

Le costume de diplomate de Michel Kogălniceanu.

Ochelari și portochelari care au aparținut istoricului, omului politic și diplomatului Mihail Kogălniceanu.

Les lunettes et la boîte à lunettes de l'historien, l'homme politique et le diplomate Michel Kogălniceanu.